

Cseresnyési László

Esszé a szlengről

*Semmit nem lehet igazán meghatározni —
csak egy meghatározást. (Jean Paul)*

Az utóbbi évtizedekben annyi szaktudós írta le, hogy a szleng rosszul meghatározott, sőt talán meghatározhatatlan mint nyelvészeti fogalom, hogy ezt az írást — amelyben a szleng valamiféle definícióját kívánom adni — némi szorongással nyújtom át az olvasónak.¹

1. Módszertani kérdések

Minek a definíciójáról is van szó? Talán nem pontosan ugyanazt jelenti a *szleng* szó a hétköznapi nyelvben, illetve a nyelvészeti szakirodalomban. Néha még egyetlen tudományág terminológiájában is a szavak igen eltérő jelentéseire bukkanunk, a szaknyelvi és a hétköznapi nyelvhasználatot pedig képtelenség közös nevezőre hozni. Mást jelent például az *alanyi* szó az *alanyi ragozás* vagy az *alanyi rész* kifejezésben (nem is beszélve az *alanyi jogok*-ról vagy az *alanyi költők*-ről). Ugyanígy az angol *manslaughter* 'hirtelen felindulásból elkövetett emberölés; akaratlan emberölés' terminus jelentése sem vezethető le a *man-slaughter* hétköznapi nyelvi jelentéséből ('gyilkolás, mészárlás'). Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a hétköznapi nyelv és a szaknyelvek között kapcsolatok és átmenetek vannak: azért is merül fel a szleng meghatározásának igénye, mert már létezik a szónak egy majdnem terminusértékű használata. A koherens fogalomrendszer kialakítása persze nem érhető el azáltal, hogy egyszerűen számba vesszük a *slang* szó adathozható jelentéseit az angolszász vagy a francia szakfolyóiratokban. A feladat inkább az, hogy a létező használatból kiindulva, de attól elvonatkoztatva kialakítsunk egy értelmes szociolingvisztikai *n o m e n k l a - t ú r á t*, amelyben egymáshoz képest jelentenek valamit a vélhetően ebbe a szaknyelvi mezőbe sorolható terminusok: *stílus*, *regiszter*, *zsargon*, *argó*, *szleng* stb. A kérdés tehát — véleményem szerint — nem az, hogy mit jelent a *szleng* kifejezés a mai nyelvészeti szóhasználatban, hanem az, hogy szükségünk van-e a *szleng* terminusra az általunk felállított nomenklatúrában. Ha felesleges, akkor Ockham borotvája fog vele elbánni.

¹ Köszönet M. A. K. HALLIDAYnek, akinek mindig volt ideje számomra és LIOU LINYUNek a pekingi és a kantoni szlengre vonatkozó fontos információkért.

Milyen meghatározást enged meg a szleng fogalma? GOMBOCZ ZOLTÁN utalt egyszer arra, hogy az olyan fogalmak, mint *háromszög*, *asztal*, *ló* másféle meghatározást feltételeznek, mint mondjuk a *nemzetiség* kategóriája (GOMBOCZ 1926/1997: 149). A *magyarság* fogalma körülírható például az állampolgárság, a szülők nemzetisége, a nyelv és a kultúra ismerete, illetve az egyéni azonosságtudat alapján. Ezek a kritériumok mind fontosak, de a hétköznapi gondolkodásunkban egyikük sem kitüntetett (jogi értelemben vagy érzelmi megfontolások alapján persze lehet egyikről vagy másikról azt állítani, hogy az „alapvető”). Feltehető, hogy a *szleng* — akárcsak a *nemzetiség* kategóriája — *prototipikus* fogalom, azaz bizonyos ismérvek metszeteként határozható meg, de ezek egyikének a megléte sem előfeltétele annak, hogy valamely kifejezést „szlengnek” minősítsünk. Mindazonáltal az alábbiakban egy ettől némiképp eltérő megközelítést javaslok: a szleng nyelvészeti definíciójának sine qua nonja egyetlen ismerv lesz.

Milyen típusú nyelvváltozat a szleng? A nyelvészek általában megkülönböztetik a *használók* és a *használat szerinti variabilitást* (HALLIDAY 1964/1968: 149). Ez a distinkció tulajdonképpen a regionális/szociolingvisztikai és a stilisztikai változatok szembeállítására. Használók szerinti változatok a nyelvjárások, szociolektusok, szaknyelvek, rétegnyelvek, csoportnyelvek. Ezeket foglalja össze a *korlátozott nyelv* (restricted language) terminus, amely J. R. FIRTH-től származik.² A korlátozott nyelvektől elkülöníthetők a használat szerinti változatok, amelyek a beszédhelyzet által motivált, stilisztikai normák. Ezeket lehet a *regiszter* szóval jelölni, de ez a kifejezés ’szaknyelv, csoportnyelv’ értelemben is használatos: ezért a stilisztikai normákat célszerűbb egyszerűen *stílusok*-nak nevezni.

Nézetem szerint a szleng nem szociolingvisztikai, hanem stilisztikai kategória. Ugyan a szleng számos esetben kötődik egyik vagy másik korlátozott nyelvhez, de nem a *zsargon*, a *szaknyelv* vagy a *csoportnyelv* szinonimája. Mire utalnak akkor az olyan kifejezések, mint „bányászszleng” vagy „jogászszleng”? Az általam racionálisnak és terminológiaiilag átgondoltnak vélt használatban, a *szleng* terminus nem a csoportnyelvre magára, hanem inkább a csoport által használt nyelvváltozat bizonyos stílusára vonatkozik. Csoportnyelvi — bár általánosan érthető — magyar szó például az *elsőbüntényes*, amelynek féltucatnyi sajátos módon jelölt, azaz szleng megfelelője van, pl. *elsőbálos*, *friss hús*, *procli*, *vekucs* (vö. SZABÓ EDINA 1999). Számos „szlengkifejezés” viszont nem köthető társadalmi csoportokhoz vagy rétegekhez, azaz korlátozott nyelvekhez. *Sztenderd szlengnek*, azaz informális helyzetben bárki által használható, de stilisztikailag jelölt kifejezésnek nevezhető például a magyar *szipós*

² HALLIDAY közlése szerint a negyvenes évektől FIRTH általában a *restricted language* terminust használta. HALLIDAY maga olykor a *sublanguage* és *anti-language* kifejezésekkel is élt.

szó vagy a *tudja, mitől döglik a légy* idióma. A japán sztenderd szlengben az orvosi gépekkel, öntudatlan állapotban életben tartott beteg neve *shokubutsu-ningen* (tkp. növény-ember), azaz *gork* az angol kórházi szlengben (GORDON 1983: 175). Ugyanakkor a japán orvosoknak és ápolónővéreknek van egy sajátos csoportnyelve, amelynek elemei stilisztikailag jelöletlen, orvosi és kórházi terminusok. Ezek a betegek számára alig hozzáférhető kódot alkotnak, egyben jelzik a beszélő identitását is (vö. TOMIOKA 1998).

2. A szleng mint stílus

Hagyományosan a stilisztika tárgya azoknak a paramétereknek a leírása, amelyek tekintetében az alternatív kifejezésmódok nyelvi értéke eltér egymástól (vö. pl. HOCKETT 1958: 556, MICHEL 1968/1972: 34–5, HOUGH 1969: 7, KLIN-KENBERG 1985: 343). A *stílus* — egyik lehetséges meghatározása szerint — „a beszédhelyzet által motivált norma”. A {STÍLUS = NORMA} képletben az egyes stílusok (TRUBECKOJ kifejezésével élve) ekvipollensek, azaz a jelöltség szempontjából nem különböznek.³ A stílus ilyen megközelítése a kifejezésmódok közötti választás, azaz a szinonímia és parafrázis fogalompárján alapul — és azzal a felfogással áll szemben, amely szerint a kifejezések stilisztikai értéke a „jelöletlen” normától, a középzszertről való eltérés, vö. *deviation*, *écart*, *Abweichung*. A {STÍLUS = ELTÉRÉS} képlet furcsasága kézenfekvő: nem feltételezhető, hogy léteznének stilisztikai valór nélküli nyelvi formák.

A „norma” voltaképpen *helyzeti normák* halmaza. A nyelv használata adott *sztatív sémák* (angol: *schemata*, *frames*) keretében és kötött *cselekvési láncok* (angol: *scripts*, tkp. forgatókönyvek) rendjében történik (vö. MINSKY 1975, 1977; SCHANK–ABELSON 1977). A résztvevők és a beszédhelyzet felmérése után, ezek a sémák és láncok szűkítik le a beszélő választási lehetőségeit — megszabva nyelvi viselkedésének keretét és megnyilatkozásainak sorát. Az egyes kontextusok és a bennük szokásosan előforduló nyelvi elemek kapcsolata kétirányú. Egyrészt, minden nyelvi elem feltételez egy sor kontextuális tény, amelyet adottnak tekintünk (angol: *default interpretation*), hacsak a beszélő vagy a konkrét helyzet nem jelez valami a szokásostól eltérő tényállást. Természetesen az alapértelmezés felfüggeszthető: sajátos kontextusban például a *kreatív* szó pejoratív értelmű olvasata lehetséges (vö. *kreatív történetírás*). Másrészt, a konkrét kontextusok (helyzetek és résztvevők) feltételeznek bizonyos *elsődleges választásokat* (szavakat és szerkezeteket). A hatékony információcserének megfelelő elsődleges vá-

³ A hagyományos távolkeleti poétikában ez a felfogás a prominens: a 'stílus' szóval fordítható kifejezések, a kínai *wenti*, azaz a japán *buntai* (文体) alapvetően a helyzet és az életérzés által meghatározott megformálási minták, afféle poétai étalonok.

lasztásoktól való különféle eltérések valamennyien jelöltek és bizonyos mértékig homályosak (angol: *opaque*).

A beszédhelyzetek ismeretén alapuló, elvárási norma (német: *Erwartungsnorm*) felfüggesztésének egyik fontos típusa az eufémizmus — kétségtelenül viszont, hogy a másodlagos választásokat, azaz a nyelvi helyettesítéseket számos esetben nem a „megszépítés” jámbor szándéka motiválja, hanem valami más. A mai kínai nyelvben például a 死了 *sǐle* ’meghalt’ kifejezés eufemisztikus helyettesítései, pl. 走了 *zǒule* ’elment’, 離開了 *líkāile* ’eltávozott’, nyilvánvalóan nem abba a típusba tartoznak, mint a 見馬克思去了 *jiàn mǎkèsī qùle* ’elment találkozni Marxszal’ kifejezés. Ironikus használatban az eufémizmus és a szleng típusai látszólag átfednek (vö. 女同志 *nǚtóngzhì* ’leszbikus; meleg [nő]’ tkp. elvtársnő; 男同志 *nántóngzhì* ’buzi; homokos’ tkp. elvtárs; 同志愛 *tóngzhìài* ’homoszexualitás’ tkp. elvtársi szeretet). Ez a használati mód egyrészt eltér a normától: másodlagos, azaz levezetett. Másrészt az is belátható, hogy az „elvtársakra” és „elvtársnőkre” való utalást az különbözteti meg az eufémizmusnak tekinthető helyettesítésektől, hogy játékos-ironikus természetű. A szerkezet sokszor nem sugallja, hogy a helyettesítésnek mi lesz a stiláris értéke. Az angol *break wind* ’szellent’ (tkp. megtöri a szelet) kifejezés szerkezete sem sugallja például, hogy eufemisztikus fordulattal van-e dolgunk vagy ez a kifejezés a „durva” *fart* ’fingik’ szó nem kevésbé nyers, játékos helyettesítése (vö. Shakespeare: Tévedések vígjátéka III. 1: *A man may break a word with you, sir, and words are but wind*).⁴ Más példával élve: a magyarban bevett fordulat a *szakít valakivel*, míg kínai tükörfordítása (跟他掰 *gēn tā bāi*, 掰 *bāi* ’kettészakít’) szleng kifejezésnek számít. Nem egyszerűen azért, mert szokatlan, hanem azért mert egyben játékos is.⁵

A szleng — általam javasolt definíciója szerint — játékos kontextuális átvitel (transzfer). A szlengnek mint nyelvi jelenségnek az értelmezése azért nehéz, mert a háttérben egy a külső célra orientált cselekvés kategóriájától lényegében idegen fogalom áll: a játék. A nyelvészek a nyelvet racionális jelrendszerként vizsgálják, amelynek segítségével hatékonyan lehet információkat nyerni és átadni, illetve cselekvéseket kiváltani. Ha a nyelv rendszerét a nyelvi tevékenységen magán kívül álló funkciók és célok felől közelítjük meg, akkor ebben a paradigmában aligha lehet helye egy olyan fogalomnak, mint a játék, amely csak mint önmagáért való kellemes foglalatosság határozható meg („Beschäftigung, die für sich selbst angenehm ist”).⁶ Mint ismert, az újkori esztétikában a „játék” központi kate-

⁴ A magyar fordításban vö. „Jobb, ha a száj szelel, mintha a far beszél” (William Shakespeare Összes drámái II. Vígjátékok. Európa Könyvkiadó, Bp., 1988. 34. Ford. Szász Imre.)

⁵ A „jelöletlen” 分開 *fēnkāi* kifejezés nem korlátozódik a szerelmespárok elválására, szakítására.

⁶ Magyarul ld. IMMANUEL KANT, Az ítélőerő kritikája. Ford. Papp Zoltán. Bp., 1997. 230.

gória, de — úgy tűnik — nyelvészek és szociológusok számára nehezen fogadható el az a tény, hogy egyes tevékenységek nem valamely a tevékenységen kívüli célra irányulnak. Bizonyos értelemben talán a tudományos elemzés természetének mond ellent a játékra mint magyarázó elvre való hivatkozás. Miként illeszthető a kommunikáció racionális vizsgálatába az a tény, hogy a beszélők — a kód elemeit játékosan használva — közvetetté és homályossá teszik a megnyilatkozásaikat?

Ha egyszer a 'balszerencsés vagyok' kifejezésére a kínai nyelvben a primér 我真倒霉 *wǒ zhēn dǎoméi* fordulat szolgál⁷, akkor miért használják a beszélők mégis a jóval kevésbé világos 我真背 *wǒ zhēn bèi* 'peches vagyok' kifejezést (背 *bèi* 'hátdoldal, elfordul, memorizál, süket stb.')? A szleng használatának pszichológiája bizonyos értelemben rokon az esztétikai élvezettel: a másodlagos választásként (azaz a kézenfekvően adódó kifejezések helyett) használt elemek „deszifrózása” egyfajta *katarikus élmény*. A katarzis forrása ugyan valamely szokatlan elem és a kontextus kapcsolatának a felismerése, de ez nem feltételezi új kifejezéseknek, illetve használati kiterjesztéseknek az adott beszédhelyzetben való létrehozását. Ha a *kreativitás* jelentését a konkrét beszédhelyzetben való teremtés értelmére korlátozzuk, akkor a szleng fordulatai legtöbbször nem kreatívak, hanem ugyanolyan sztereotíp jellegű, „halott metaforák”, mint a normatisztelő nyelvhasználat számos eleme. A magyarban például a határozói *állati(ra)*, *tök(re)* 'nagyon' vagy a kínaiban a 蠻 *mán* (vö. *mánhǎo* 'állati/tök jó', *mánhǎochī* 'baromi finom', *mánhǎowánr* 'állati/irtó érdekes' < 蠻 *mán* 'déli barbár') legalábbis a 20. század első fele óta használatosak, míg a (ma már inkább csak informálisnak nevezhető) angol *pretty* 'nagyon' adverbium a 16. század óta adatolt (OED. 1989). Amikor tehát a beszélő — a parole szintjén — a szokásostól eltérő, közvetett (jelölt) formát használ, akkor általában ennek az eltérésnek a hátterében a langue szintjén adott közmegegyezés áll. A kompetens kínai beszélő például nemcsak a 'heroin', 'kokain' vagy 'morfium' primér megnevezését ismeri, hanem azt is, hogy ezek bármelyike (bár tipikusan a heroin neve) helyettesíthető a 白粉 *báifěn* 'fehér por' szlengkifejezéssel. Általános megfogalmazásban ez az jelenti, hogy a stilisztikai választások a parole szintjén történnek ugyan (azaz bizonyos értelemben „egyéni”), de rendszerint társadalmi érvényük van, azaz csak ritkán ad hoc jellegűek.

Ugyanakkor léteznek a beszéd pillanatában létrehozott elemek és innovatív metaforák is. Az ilyen szleng működésének feltétele az, hogy a kreatív módon használt elem levezetése *rekonstruálható* legyen. Nemrégiben egy ismerősöm barátnőjéről például valaki azt a kijelentést tette, hogy a hölgy

⁷ A 我真倒霉了 *wǒ dǎoméile* (tkp. Megjött a pechem) és a 我來例假了 *wǒ lái lìjiàle* (tkp. Kivettem a rendes szabadságom) a nők által használt eufémizmusok a 'menstruálok' kifejezés elkerülésére.

„elégge romos darab”. A *romos* szó adott jelentését a kontextus alapján tökéletesen le tudja vezetni az is, akinek számára ez a használat teljesen új (vö. egyébként a *ronda* szavunk etimológiáját, PAIS 1938: 240). A pekingi szlengben a sztenderd 丑 *chǒu* ’csúnya’ helyett újabban a *cěi* kifejezés használatos, amely a *cèi* ’tör(ik)’ szó variánsa, de a *cèi* szó ’laposra ver, megruház’ jelentésben — talán a kantoni dialektus hatására — elterjedt számos más nyelvjárásban is (pl. *X hēnhēnde cèile Y* ’X szörnyen megtépte Y-t’). A szituáció alapján a ’tör(ik)’ alapjelentésből a *cěi* ’ronda’ és a *cèi* ’megruház’ értelmét azok a kínaiak is könnyedén levezetik és megértik, akik ezeket a szleng jelentéseket maguk nem ismerik. A „Xiandai Hanyu Cidian” nevű ismert szótár 1997-es kiadása a fenti „szlenges” jelentéseket még nem hozza, de a *cěi* ’tör(ik)’ szót a 卒 ’meghal; hirtelen’ és a 瓦 ’cserép’ írásjegyek grafikai kombinációjával adja meg. Feltehetően a magyar anyanyelvűek könnyen megértik azt a „szleng” kifejezést, hogy *Géza mindig a farkát csóválja mindenkinek* — ami egyébként egy igen hétköznapi számító japán idióma, a *minna ni shippo wo futte’ru* ’mindenkinek hízeleg’ — általam most kitalált — tükörfordítása.

A szleng játékos kontextuális átvitelként való meghatározásnak a következőkben az ún. obszcén és vulgáris szavak nem sorolódnak automatikusan a szleng kategóriájába. Csak abban az esetben jogos a terminus használata, ha a kérdéses szó egyben játékos kontextuális átvitelnek is minősül. Ez a szleng itt javasolt definíciójának egy talán nehezen elfogadható következménye. A kínai 禽 *cáo* ’baszik’ szó például már grafikai alkatában is obszcén: a 入 ’behatol’ és a ’hús’ írásjegyek kombinációja (nyomtatásban ma a 操 *cāo* ’tart, tesz’ írásjeggyel vagy *X*-szel szokás helyettesíteni). Ez a szó azonban szlengnek csak olyan kifejezésekben minősül, mint például a 操蛋 *càodàn* (tkp. baszik + tojás, heregolyó) ’hanta, mellébeszélés; rohadék’ (vö. 你別操蛋了 *nǐ bié càodànle* ’Hagyd már a kamut!’ vagy 你他媽的操蛋 *nǐ tā māde càodàn* ’Micsoda egy szar alak vagy!’). Ezzel szemben a 幹 *gàn* ’dug, megkefél’ szó — amely a ’csinál’ szó egyszerű kontextuális kiterjesztése — definíciónk értelemben szleng. Hasonlóképpen, a 屌 *diǎo* ’fasz’ és szinonimája a 雞巴 *jība* (< 雞 ’tyúk’, a 巴 írásjegyek itt csak fonetikai értéke van) szlengnek minősül a 屌人 *diǎorén* vagy 雞巴人 *jībarén* ’faszfej’ kapcsolatban, illetve a 扯雞巴蛋 *chějībādàn* ’mellébeszél’ (tkp. a tojásait rángatja) kifejezésben. A 屌 *bī* ’picsa’ szleng a 牛屌 *niúbī* (tkp. tehénpicsa) kapcsolatban (vö. 牛屌大了 *niúbī dàle* ’Csak a pofája jár’ (*dàle* ’megnőtt’) vagy a 真牛屌 *zhēn niúbī* ’Tök jó!’ (*zhēn* ’igazán’) kifejezésben). A játékos átvitel lehet nyers és durva, de lehet tréfásan obszcén is (vö. a férfi nemi szerv olyan szleng megnevezéseit, mint 雞雞 *jījī* „kuki, fütyi”, 老二 „Jó Öreg Kettes” vagy 槍 *qiāng* „puska”).

Honnan erednek a szleng elemei? Például a kínai 斃 *bì* szó jelentése jelöletlen kontextusban ’megöl, kivégez; [hirtelen] meghal’, de k o n t e x t u á l i s á t v i t e l l e l a kiadók és sajtó kontextusában is használatos (vö. magyar

’agyonvág/lebunkóz/visszadob [kéziratot]’). Nem annyira az átvitel, mint a jelentés általánosulása a k (grammatikalizációjának) példája lehet a 瞎 *xiā* szó használata ’össze-vissza, csak úgy [+ ige], -gat/-get’ jelentésben (eredeti jelentése ’vak’, vö. talán magyar *vaktában*). A 瞎迷 *xiāmi* (迷 *mí* ’zavarba jön, megzavarodik’) féle összetételekből kiszakadt *xiā* elem ma már ömagában is használatos ’nem tudja, mit tegyen’ jelentésben. Létrejöttek olyan szleng kifejezések is, mint 瞎掰 *xiābāi* ~ 瞎扯 *xiāchě* ’dumál, össze-vissza beszél’ (掰 *bāi* ’kettészakít’, 扯 *chě* ’ránt’), 瞎溜達 *xiāliūda* ’csak úgy sétálgat(ok)’, illetve a *Hùn de zěnme yàng?* ’Mi van veled? Hogy vagy?’ kérdésre adott válasz: 瞎混 *Xiāhùn* ’Vagyogatok’.

A kontextuális átvitel forrása sokszor egy marginális nyelvváltozat. A 侃 *kǎn* (és 暴侃 *bàokǎn*) szó a mai pekingi szlengben ’fecseg, pofázik, dumál’ értelemben használatos (vö. sztenderd 胡說八道 *húshuō bādào* és 閑談 *xiántán*). A klasszikus 侃 *kǎn* ’egyenes, becsületes’ írásjegyhez ennek nem sok köze lehet — nyilvánvalóan nyelvjárási kölcsönzésről van szó. Az átvitel forrása nagyon gyakran egy idegen nyelv. A sino-japán kultúrkörben ez a nyelv persze nem a jiddis vagy a cigány, hanem az angol. A kínai fiatalok szlengjében például a 掰 *bāi* ’kettészakít’ szó mellett a párok közötti szakítást a 拜拜 *báibái* szó is jelöli, olyasféle mondatokban, mint pl. 我跟他早就拜拜了 *Wǒ gēn tā zǎo jiù báibáile*. ’Már régen szakítottunk’. Ez az angol *bye-bye* átvétele. Ugyanakkor a 蜜 *mì* ’barátnője, csaja’ kifejezést sem véletlenül írják a ’méz’ írásjegyével — ez pedig az angol *honey* ’méz; drágám’ tükörfordítása. A kontextuális átvitel forrása számos esetben valamely korlátozott nyelv. A gyakorlatban nem mindig egyszerű annak a megállapítása, hogy egy nyelvi jelenség csoportnyelvinek tekinthető vagy inkább egy csoport játékos kedvét mutató, stilisztikai jellegű változat — és néha maga a vizsgált nyelvi anyag is történetileg átminősül.

Ezt a problémát talán érdemes egy más típusú példán is bemutatni. A japán *joseigo* 女性語 ’női nyelv’ kifejezés egyszerre utal a férfiakétól elkülönülő, női csoportnyelvi normára, illetve olyan jellegzetesen nők által használt „nőies szleng” kifejezésekre, mint például *O-mata!* (< *O-matase-shimashita*) ’Bocs(ánat), hogy megvárattalak’, *Ussō!* ’Na, neee...!’ (hitetlenkedés; < *uso* ’hazugság’); *hīru-o haite* ’magassarkú cipőben’ (*haihīru* < angol *high-heel*); *Futari-wa imishin* (意味深) ’Szerelmesek; Bele vannak zúgva egymásba’; *choppiri* ’egy picikét’, *o-senchi-ni naru* ’elérzékenyül’, *rabu-rabu* ’szerelem’ (< angol *love*).

Ez a fajta „feminin szleng” stilisztikai jelenség: szerintem nem azonos a csoportnyelvi normaként definiálható japán női nyelvvel, amely többféle norma kiegyenlítődése révén jött létre. A Muromachi korszakban (14–16. század) már többszáz szavas speciális szókészlettel rendelkezett egy, az udvarhölgyek (*nyōbō*) által használt, ezoterikus nyelvváltozat, a *nyōbō-kotoba* 女房詞

(KUNITA 1964, 1977). Számos olyan „udvarhölgyes” kifejezést mint *i-no-naka* ’víz’ (tkp. kútbeli), *nami-no-hana* ’só’ (tkp. hullámvirág) sorolnak fel a források, pl. *Ama no moku* 海人藻葛芥: 17 szó, illetve *Ōjōrō on-na no koto* 大上臈御名之事: 126 szó. Ez a női csoportnyelv a 17. század vége felé kilép az udvari nyelvhasználatból, amit jól mutat, hogy egyes „udvarhölgyes” kifejezések használatát javasolják a kifinomult női beszéd ápolását célzó tankönyvek, pl. „Onna Chōhō-ki” 女重宝記. 1692.⁸ Ez a norma már egyszerűen csak a „hölgyek nyelvének” nevezhető. A femininitás közös jegye révén az „úrinők nyelve” fuzionált egy a 17. századtól adatolt másik csoportnyelvvvel, az ún. kurtizánnyelvvvel, *yūjo-go* 遊女語 (YAMAZAKI 1973–1976). Ma már nem gondol senki arra, hogy régen két különböző női nyelvben volt tipikus például az *o-/go-/mi-* tiszteleti prefixum (nyōbō-kotoba) és a *-desu/-de arimasu* kopula rendszer használata (*yūjo-go*); vö. SUGIMOTO (1985), SHIBAMOTO (1985), TERADA (1993), IDE–TERADA (1998).

3. Nyelvek a nyelvben

Korlátozott nyelvről — pl. a zsebtolvajok, fogorvosok, középiskolás diákok, nők, református papok vagy Wittgenstein-kutatók nyelvről — akkor beszélhetünk, ha a kérdéses nyelvváltozat valóban elkülönül a jelöletlen nyelvhasználatától. Érdeemes elgondolkodni azon, hogy milyen értelemben korlátozottak a korlátozott nyelvek — és azon is, hogy miként kapcsolódnak a csoportnyelvi léthez a szleng és általában a stilisztikai-szituatív változatok. Az előbbi probléma viszonylag egyszerű: a „korlátozottság” két különböző, bár összefüggő dolgot jelenthet.

Egyrészt, a „korlátozott nyelv” kifejezés arra utal, hogy a nyelvváltozat *csoportidentitást*, elkülönülést fejezhet ki: a korlátozott nyelv használatát az azonosságtudat, illetve a beszélgető partnerrel való szolidaritás érzelmi jelzésének igénye motiválhatja. A korlátozott nyelv számos esetben „reszocializációs” jellegű, vagyis az elkülönülést, sőt lázadást kifejező „antinyelv” (HALLIDAY 1976). Valóban léteznek olyan „korlátozott nyelvek”, amelyek esetében a kód hozzáférhetetlensége (konspiratív jellege), illetve a csoportidentitás határozott kifejezése alapvető, de a szleng használatának nem feltétlenül célja a szolidaritás, társadalmi elkülönülés, lázadás szimbolikus kifejezése. Elfogadható például az, hogy a diákok szlenghasználatának sokszor identitásjelző szerepe van, de számos szlengnek minősülő kifejezés nem csoportnyelvi jellegű (vö. fent) — következésképpen semmiféle identitást nem jelezhet.

Másrészt, a „korlátozott nyelv” kifejezés bizonyos *ezoterikus* kód meglétére utal, amely valójában csak a beavatottak számára érthető, a hétköz-

⁸ Ezekhez lásd a Narai Női Egyetem Elektronikus Könyvtárában (Nara Joshi Dai Denshi Toshokan: Josei Kanren Shiryo): <http://www.lib.nara-wu.ac.jp/nwugdb/jindex.html> (japánul).

napi kategóriákat szokatlan kifejezésekkel jelöli, illetve bonyolult fogalmi rendszert tükröz. A kód integritása azonban mindig viszonylagos, mert a korlátozott nyelvek valamely *bázisnyelvből* (angol: *host language*, vö. KIS 1997: 242) beágyazott, elsősorban *szókészletükben módosított* (angol: *relexified*) változatok. Ez a megállapítás áll még a bázisnyelvtől leginkább elkülönült kóddal rendelkező nyelvváltozatokra, így a *rituális nyelvekre* (angol: *secret style*) is, amelyeket a beszélők egy bizonyos beavatási szertartás részeként, rendszeres tanulás útján sajátítanak el. Ezek példaként említhető meg az ausztráliai lardil nyelv (Mornington Island, Queensland) férfi beszélőinek rituális nyelve, a *damín*, amely fonológiájában alapvetően, grammatikailag pedig némiképpen eltér a hétköznapi lardiltól, és mintegy 300 szót és kifejezést tartalmaz (vö. MCKNIGHT 1999, DIXON 1980: 65–8). Megjegyzendő, hogy a lardilok, kűrnűk és gamilaraayok kifinomult rituális nyelvei nem azonosak a tabunak minősülő rokonok (pl. anyós és vő) között használatos indirekt nyelvekkel (angol: *avoidance style*, DIXON 1980: 58–65).

A rituális nyelvekhez viszonyítva szerkezetileg általában kisebb mértékű a bűnözői csoportnyelvek, az *argók* elkülönülése a bázisnyelvtől. Az argók használói számára az identitás jelzése létfontosságú lehet, mivel a bűnözői csoportnyelvek jellegzetesen konspiratív jellegűek (vö. többek közt KLUGE 1901/1987, SIEWERT 1996, CAMPBELL 1922, MACALISTER 1937, MALLIK 1972). A nagyfokú integritást mutató, önálló ázsiai argók közül említést érdemel például a hinduizmus szent helyein a zárándokokat kalauzó és kihasználó pandák (*gangaputrák*) által használt nyelvváltozat (vö. MEHROTRA 1977). A (benaresi) *pandá* *argó* szókincse mintegy négyszáz egységre tehető: ezek egy része hindi (vagy szanszkrit) szó, amelyeket az általánostól eltérő jelentésben használnak (pl. *majhī* 'hajós' > 'zárándok', *bājā* 'hangszer' > 'fegyver'), illetve amelyek hangalakját eltorzítják (pl. *ārdhā* > *khardhā* 'fele valaminek', *mandir* > *jhandir* 'templom', *ghar* > *ragha* 'ház'), más része viszont ismeretlen eredetű, pl. *regul* 'rabló', *khotar* 'zsaru'.

Három tényre érdemes itt felhívni a figyelmet. Az egyik az, hogy a „titkos” argók szerkezeti bonyolultságát, szinonimagazdagságát nem lehet a konspiratív kód szükségletével magyarázni. Aligha célszerű például az, hogy a calcuttai alvilág nyelvében több mint negyven 'rendőr, zsaru' jelentésű kifejezés él (MALLIK 1972: 22–3). Másrészt ezek az argók néha olyan szavakat rejtjeleznek, amelyeknek aligha lehet konspiratív jelentőségük. Harmadrészt, az egyes bűnözői csoportok argói és más csoportnyelvek átfedéseket mutatnak — ezt pedig szintén nehezen lehet a „tisza konspiratív kód” hipotézisével összeegyeztetni. Milyen mértékben lehet „titkos” például az a számnév, amely egy tucat korlátozott nyelv kódjában megvan? Az indiai csoportnyelvek példájánál maradva:

SZÁM	HINDI	PANDÁK	SELYEM- KERESKEDŐK	ZÖLDSÉG- KERESKEDŐK
1	<i>ek</i>	<i>sāṅg</i>	<i>sāṅg/ekal</i>	<i>nimā</i>
2	<i>do</i>	<i>javar</i>	<i>swān</i>	<i>jōr</i>
3	<i>tīn</i>	<i>singhārā</i>	<i>ikwāi/rakh</i>	<i>rag</i>
4	<i>cār</i>	<i>fok</i>	<i>fok/phuk</i>	<i>fok</i>
5	<i>pāñc</i>	<i>pānro</i>	<i>bud(h)</i>	<i>bud</i>

Az argók (úgy tűnik kivétel nélkül és szinte már a születésük pillanatában) túlnőnek azokon a szükségleteken, amelyek létre hívták őket. Még a legzártabb csoportok argói is valamelyest nyitottak, még a legtitkosabb kódok is tartalmaznak olyan játékos elemeket, amelyek nemhogy elősegítik a kód működését, hanem kifejezetten megnehezítik azt. Ez alól nem tekinthetők kivételnek az ún. rituális argók sem, amelyeket a beavatási rítus előtt, intenzív tanulás-sal sajátítanak el a beszélőik. Ilyen volt például a ramasi nevű, vélhetően a 19. század közepén kihalt, igen bonyolult „korlátozott nyelv” — ezernél is több lexémával. A ramasi Indiában — részben szertartási nyelvként, részben egymás felismerésére — használták a gyanútlan utazókat közvetlenül a paradicsomba juttató, ún. „fojtogató thugok”, vagyis Kálit, a halál istennőjét tisztelő szekta tagjai.⁹ A történeti-szociológiai munkák, így SHERWOOD (1820), THORNTON (1837), SLEEMAN (1839), TAYLOR (1839), BRUCE (1968), PFIRRMANN (1970) elszórt nyelvi adatai mellett az alapvető nyelvi forrást erről a titkos nyelvről WILLIAM SLEEMAN (1788–1856) publikálta (az ő parancsnoksága alatt számolták fel a thug szektát), vö. SLEEMAN (1836), és *Edinburgh Review*, 1837. 1: 357–95. ALI–ALI (1986) kivételével (amely egy általam nem ismert, 158 oldal terjedelmű, urdu nyelvű lexikográfiai munka) nincs modern nyelvészeti monográfia a thugok nyelvéről. A ramasi lexikai átfedést mutat számos indiai korlátozott nyelvvel (vö. például a panda argóval való kapcsolatot: *kajā* ’ember, férfi’, *liparā* ’szövet’, *safedi* ’ezüst’, *thamōni* ’vesztegetés’, *basmi* ’liszt’, *borki* ’kés’). Ma már csak találgatni lehet, hogy a ramasi elemei hogyan kerültek a kevésbé zárt és ezoterikus nyelvváltozatokba, illetve az indiai szlengbe. Mindazonáltal a zárt rituális argók felhígulása, illetve a szlengbe való átszivárgás jelensége azt mutatja, hogy a konspirációs jellegű „korlátozott nyelvek” (csoportnyelvek), valamint a használati-helyzeti változatok (stílusok) közötti határ átjárható.

Ma is létező, bár rituálisnak már csak külsőségeiben nevezhető argó, a triád nyelv¹⁰, amely a dél-kínai és malajziai kínai titkos társaságok egyi-

⁹ Egyébként a thugok (hindi *thagī* ’rablók’) nevéből ered az angol szleng *thug* ’durva bűnöző, gorilla’ szava, amelynek első ismert előfordulása 1839-ből való.

¹⁰ A Triád szimbóluma a háromszögbe zárt *hùhng* írásjegy, amely az ember, a föld és az ég egységét a jelképezi. A kínai titkos társaságok nyelvének tudományos vizsgálata egy fiatal holland nyelvudós, GUSTAAF SCHLEGEL (1840–1903) kutatásaival kezdődött (SCHLEGEL 1866), aki később

kének (*san he hui* 三合會) a nyelve (vö. BOLTON–HUTTON 1996, valamint STANTON 1900, MORGAN 1960, COMBER 1961, BIANCO–CHESNEAUX 1972, MAK 1981, OWNBY 1996). A felavatási szertartással az új triád tag korábbi életéből mindent maga mögött hagyott: ezt fejezi ki a hagyományos *Néih séi-gwo meih?* 'Felavattak-e már?' (tkp. Meghaltál-e már?) kifejezés. A triád argó egykor a bázisnyelvtől (a kantoni nyelvjárástól) határozottan elhatárolt csoportnyelv volt, ma azonban már egybemosódik a kantoni beszélt nyelv fesztelen stílusú változatával. A hongkongi televíziós és filmcenzúra mintegy 400 egységből álló „triádos” listáján számos olyan szó fordul elő, amely ma már egyszerűen csak kantoni szlengnek tekinthető, pl.

菜	<i>choi</i>	'kurva'	tkp. zöldség
姑爺仔	<i>gù yéh jái</i>	'strici'	tkp. kis sógor
契弟	<i>kai daih</i>	'buzi, „köcsög”'	tkp. öcsi
金手指	<i>gám sáo jí</i>	'spicli'	tkp. aranyujj
二五仔	<i>jih ngh jái</i>	'áruló'	tkp. kettő-ötösfiú
天文台	<i>tìn mǎhn tòih</i>	'figyelő, falazó'	tkp. csillagvizsgáló
寸	<i>chyun</i>	'pofátlan'	tkp. hüvelyk [mért.]

Néhány hagyományos fordulat esetében persze a beszélők tisztában vannak azzal, hogy a szleng kifejezés a triád argóból ered, pl.

地牌	<i>deih pàaih</i>	'anya'	tkp. földi tábla
天牌	<i>tìn pàaih</i>	'apa'	tkp. égi tábla
三河	<i>sàam hòh</i>	'víz'	tkp. három folyó
朱	<i>jyù</i>	'egy'	tkp. vörös
吉	<i>gát</i>	'hét'	tkp. szerencsés

Talán nem szükséges a „triád anyagának” további bemutatása: ennyiből is világosan látható, hogy ez a korlátozott nyelv (csoportnyelv) történetileg minőséget váltott és ma mint egyfajta stilisztikai változat (szleng) működik. A fentebb használt kifejezések — „az argó felhígulása” „a szlengbe való átszivárgás” terminusértékűnek tekinthetők (angol: *adulterated argot*, *leakage*). Ezeknek a terminusoknak a léte is világosan jelzi, hogy a szociolingvisztikai és stilisztikai (azaz pl. a csoportnyelvi és szituatív) változatok között jól körülírható kapcsolatok vannak — ami más megfogalmazásban azt jelenti, hogy a használók és a használat szerinti variabilitás nem lehet azonos.

H. CORDIERVAL együtt a „T'oung pao” c. folyóirat első szerkesztője lett. Könyve megírásának idején még Jáván működött mint holland kormánytisztviselő.

4. Zhuang-zi békája

Zhuang-zi (Csuang-ce, Csuang-cī) beszámolójából az olvasó talán emlékszik az írott történelem legbolderabb békájára (XVII. 9).¹¹ A béka egy beomlott kőkútban lakott és tökéletesen kielégítette az, hogy a maga szűk világában kedvére ugrálhatott és tapicskolhatott. Nem kétséges, hogy létezik bizonyos analógia a klasszikus béka és a jelen dolgozat között. A kijelölt cél nem az volt, hogy a „szlengnek” a nyelvészeti szakirodalomban való használatait számba véve kimutassam: kik tévednek, illetve melyik felfogás helytelen. Adottak voltak bizonyos előfeltevések, pl. a használók és a használat szerinti variabilitás distinkciója, illetve az, hogy a szociolingvisztikai terminusokat egymáshoz képest és konzekvens módon kell meghatározni. Ezek alapján jutottunk el a szlengnek mint stilisztikai (azaz nem csoportnyelvi) kategóriának a „játékos kontextuális átvitel (transzfer)” alapján való meghatározásához. Úgy tűnik, hogy amint ennek a kútnak a kávéjánál tovább merészkedünk, különböző veszélyek lesnek ránk, ugyanakkor ez a definíció a várakozásoknál talán jóval szűkebb világot határoz meg.

A fenti fejtegetések során többféle irányban is elkalandoztunk — nem véletlenül szerepel az „esszé” kifejezés a címben. A gondolati vargabetűk közül remélem, hogy elsősorban a parole és a stílus jelenségének a nyelvi (társadalmi) objektivitásáról, illetve a kreativitásról tett megjegyzések némi figyelemre számíthatnak. Ennek az írásnak a központjában azonban igazában nem a *szleng* és a *stílus* fogalmai állnak, hanem az ezek alapját képező jelenség: a *játék*. Bizonyosan számos olyan nyelvész van, aki WITTGENSTEIN és PIAGET művein túl, HUIZINGA, CAILLOIS, GROOS és más, a játékot pszichológiai, szociológiai vagy kultúrtörténeti jelenségeként kutató tudósok munkáit is ismeri. Messze vagyunk azonban még attól, hogy a nagybetűs Nyelvtudomány rigorózan racionális rendszerében ennek a fontos és E. BENVENISTE szerint is lenyűgöző dimenziójú jelenségnek helyet találjunk: „Immense est le domaine du jeu” [Mérhetetlenül tág a játék birodalma].

¹¹ Magyarul ld.: Csuang Ce bölcsesége. Összeállította, kommentárral ellátta és a bevezető tanulmányt írta Brelich Angelo. ABC Könyvkiadó Részvénytársaság, Bp., 1944. 79–80, újabb fordításban: Kínai filozófia. Ford. Tőkei Ferenc. Bp., 1962. II, 108–9.

Irodalom

- ALI AKBAR ALLAHABADI–ALI MIR KARAMATH (1986): *Mustalahat-i thagi* [Thug szótár]. Andhra Pardesh Govt. Oriental MS, 22, Haidarabad. [Washington, Library of Congress; Call No. DS422. T5A32 1986, Control No. 89901174 //r96]
- BIANCO, LUCIEN–JEAN CHESNEAUX szerk. (1972): *Popular movements and secret societies in China, 1840–1950* [Népmozgalmak és titkos társaságok Kínában, 1840–1950]. Stanford University Press, Stanford, CA.
- BOLTON, KINGSLEY W.–CHRISTOPHER HUTTON (1996): Bad and banned language: Triad secret societies, the censorship of the Cantonese vernacular, and colonial language policy in Hong Kong [Rossz és tiltott nyelv: Triád titkos társaságok, a kantoni beszélt nyelv és gyarmati nyelvpolitika Hong Kongban]. *Language in Society*, 24: 159–186.
- BRUCE, GEORGE (1968) *The stranglers: the cult of Thuggee and its overthrow in British India* [A fojtogatók: a thugok kultusza és legyőzése Brit Indiában]. Longmans, London; Harcourt, Brace and World, New York. 1969.
- CAMPBELL, DUGALD (1922): *In the heart of Bantuland; a record of twenty-nine years' pioneering in central Africa among the Bantu peoples, with a description of their habits, customs, secret societies and languages* [Bantuföld szívében. Huszonkilenc év úttörőként a közép-afrikai bantuk között. Szokásaik, titkos társaságaik és nyelveik leírása]. J. B. Lippincott, Philadelphia and Seeley, Service and Co., London. (Reprint: Negro Universities Press, New York. 1969.)
- COMBER, LEON (1961): *The traditional mysteries of Chinese secret societies in Malaya* [A malájföldi kínai titkos társaságok hagyományos misztériumai]. Eastern Universities Press, Singapore.
- DIXON, R. M. W. (1980): *The Languages of Australia* [Ausztrália nyelvei]. Cambridge University Press.
- GOMBOCZ ZOLTÁN (1926/1997): *A magyar történeti nyelvtan vázlata. IV. Jelentéstan*. Danubia, Pécs, 1926. Újabb kiadása: Uő: *Jelentéstan és nyelvtörténet*. Vál. KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997. 129–97.
- GORDON, DAVID PAUL (1983): Hospital slang for patients: Crocks, gomers, gorks, and others [Kórházi szleng a betegeknek: *crocks*, *gomers*, *gorks* és hasonló]. *Language in Society*, 12: 173–85.
- HALLIDAY, MICHAEL A. K. (1964/1968): The Users and Uses of Language [A nyelv használói és használata]. In: M. A. K. HALLIDAY–A. MCINTOSH–P. STREVEVS: *The Linguistic Sciences and Language Teaching*. Longmans, London, 1964. Újabb kiadása: *Readings in the Sociology of Language*. Szerk. J. A. FISHMAN. Mouton, The Hague. 1968, 139–69.
- HALLIDAY, MICHAEL A. K. (1976): Anti-Languages [Antinyelvek]. *American Anthropologist*, 78: 570–84.
- HOCKETT, CHARLES F. (1958): *A Course in Modern Linguistics* [A modern nyelvészet tankönyve]. Macmillan, New York.

- HOUGH, GRAHAM (1969): *Style and Stylistics* [Stílus és stilisztika]. Routledge and Kegan Paul, London; Humanities Press, New York.
- IDE RISAKO–TERADA TOMOMI (1998): The historical origins of Japanese women's speech... [A japán női beszéd történeti eredete...]. *International Journal of the Sociology of Language*, 129: 139–56.
- KIS TAMÁS (1997): Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 237–96.
- KLINKENBERG, JEAN-MARIE (1985): Essai de redéfinition sémologique du concept de style [Tanulmány a stílus fogalmának jelelméleti újradefiniálásáról]. *Le Français Moderne*, 53: 242–5.
- KLUGE, FRIEDRICH (1901): *Rotwelsch. Quellen und Wortschatz der Gaunersprache und der verwandten Geheimsprachen* [Rotwelsch. Az argó és az azzal rokon titkos nyelvek forrásai és szókincse]. Trübner, Straßburg. (Reprint: W. de Gruyter, Berlin. 1987.)
- KUNITA YURIKO (1964): *Nyōbōkotoba no kenkyū* [Az udvarhölgyi nyelv kutatása]. Kazama Shobō, Tōkyō.
- KUNITA YURIKO (1977): *Nyōbōkotoba no kenkyū. Zokuhen* [Az udvarhölgyi nyelv kutatása. Folytatás]. Kazama Shobō, Tōkyō.
- MACALISTER, ROBERT A. S. (1937): *The secret languages of Ireland: with special reference to the origin and nature of the Shelta language, partly based upon collections and manuscripts of the late John Sampson (1862–1931)* [Írország titkos nyelvei, különös tekintettel a shelta nyelv eredetére és természetére; részben a boldogult John Sampson (1862–1931) gyűjtései és kéziratai alapján]. Cambridge University Press. (Reprint kiadások: Folcroft, Pa. 1974; Norwood, Pa. 1975; Philadelphia: West, 1977; New York: AMS Press, 1985.)
- McKNIGHT, DAVID (1999): *People, Countries, and the Rainbow Serpent: Systems of Classification Among the Lardil of Mornington Island* [Emberék, országok és a szivárványkígyó. Osztályozási rendszerek a mornington-szigeti lardilok között]. Oxford University Press.
- MAK, LAU-FONG (1981): *The sociology of secret societies: a study of Chinese secret societies in Singapore and peninsular Malaysia* [A titkos társaságok szociológiája: a szingapúri és maláj-félszigeti kínai titkos társaságok vizsgálata]. Oxford University Press, Kuala Lumpur–New York.
- MALLIK, BHAKTIPRASAD (1972): *Language of the Underworld of West Bengal* [A nyugat-bengáli alvilág nyelve]. Sanskrit College, Calcutta.
- MEHROTRA, RAJ R. (1977): The Secret Parlance of the Pandas [A pandák titkos beszédmódja]. In: R. R. MEHROTRA: *The Sociology of Secret Languages* [A titkos nyelvek szociológiája]. Indian Institute of Advanced Study, Simla. 19–52.
- MICHEL, GEORG szerk. (1968/1972): *Einführung in die Methodik der Stiluntersuchung* [Bevezetés a stílusvizsgálat módszertanába]. Volk und Wissen, Berlin.
- MINSKY, MARVIN (1975): A framework for representing knowledge [Tudásreprezentációs keret]. In: P. H. WINSTON szerk. *The Psychology of Computer Vision*. McGraw-Hill, New York, 211–77.

- MINSKY, MARVIN (1977): Frame-system theory [Keretrendszer-elmélet]. In: *Thinking. Readings in Cognitive Science*. Szerk. P. N. JOHNSON-LAIRD–P. C. WASON. [Gondolkodás. Megismeréstudományi Tanulmányok]. Cambridge U.P., 355–76.
- MORGAN, W. P. (1960): *Triad Societies in Hong Kong* [Triád Társaságok Hong Kongban]. Government Press, Hong Kong.
- OED. 1989 = *Oxford English Dictionary*. Szerk. J. A. SIMPSON–E. S. C. WEINER. Oxford, Clarendon Press. 2. kiadás.
- OWNBY, DAVID (1996): *Brotherhoods and secret societies in early and mid-Qing China: The formation of a tradition* [Szövetségek és titkos társaságok Kínában a mandzsu kor elején és közepén]. Stanford University Press, Stanford, CA.
- PAIS DEZSŐ (1938): Ványol, vánnyadt, vánszorog. *Magyar Nyelv*, 34: 236–42.
- PFIRRMANN, GUSTAV (1970): *Religiöser Charakter und Organisation der Thug-Bruderschaften* [A thug szövetségek vallási jellege és szerveződése]. Tübingen.
- SCHANK, R. C.–R. P. ABELSON (1977): *Scripts, Plans, Goals, and Understanding* [Sémák, tervek, célok és a megértés]. Erlbaum, Hillsdale.
- SCHLEGEL, GUSTAVE [GUSTAAF] (1866): *Thian ti hwui. The Hung-league, or Heaven-earth-league, a secret society with the Chinese in China and India* [Tiandi Hui: A Hong Szövetség, vagyis Ég és Föld Szövetség; egy kínai titkos társaság Kínában és Indiában]. Batavia: Lange. (Reprint kiadások: Singapore: Banfield, xl+253 pp.; AMS Press, New York. 1974.)
- SHERWOOD, RICHARD (1820) *On the Murderers Called Phansigars* [A gyilkosokról, akiket phansigaroknak ('fojtogatóknak') neveznek]. Asiatic Society (Asiatic Researches 13), Calcutta.
- SHIBAMOTO, JANET S. (1985): *Japanese Women's Language* [A japán női nyelv]. Academic Press, Orlando, FL.
- SIEWERT, KLAUS szerk. (1996): *Rotwelsch-Dialekte* [Rotwelsch-dialektusok]. Harrassowitz, Wiesbaden.
- SLEEMAN, WILLIAM HENRY (1836): *Ramaseeana; or, A vocabulary of the peculiar language used by the thugs...* [Ramasiana, avagy a thugok által használt sajátos nyelv szókincse...]. G. H. Huttman, Military Orphan Press, Calcutta.
- SLEEMAN, WILLIAM HENRY (1839): *The Thugs or Phansigars of India...* [Az indiai thugok vagy phansigarok...]. Carey and Hart, Philadelphia.
- STANTON, WILLIAM (1900): *The Triad Society* [A Triád Társaság]. Kelly and Walsh, Hong Kong.
- SUGIMOTO, TSUTOMU (1985): *Edo no onna kotoba* [Az edói női nyelv; Edo = Tōkyō]. Sōtakusha, Tōkyō.
- SZABÓ EDINA (1999): *A magyar börtönszleng és szótára*. (Diákköri dolgozat). Debrecen. Internet: http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/hallgato/szabo_e.htm
- TAYLOR, PHILIP MEADOWS (1839): *Confessions of a Thug* [Egy thug vallomásai]. Bentley, London. (Reprint: Oxford University Press, 1998.)
- TERADA TOMOMI (1993): Nihon ni okeru joseigo kenkyū [A női nyelv kutatása Japánban]. *Nihongogaku*, 12: 270–309.

- THORNTON, EDWARD (1837): *Illustrations of the history and practices of the Thugs...* [A thugok történetének és tevékenységének bemutatása...]. Allen, London.
- TOMIOKA JŌJI (1998): *Dr. Jōji meikai! Zokugo kōza* [Dr. Jōji értelmezései! Szlengtanfolyam]. Internet: <http://apollo.m.ehime-u.ac.jp/GHDNet/98/meikai.html>
- Xiandai Hanyu Cidian* [A mai kínai nyelv szótára]. Főszerk. LÜ SHUXIANG. Beijing [= Peking], Shangwu-Yinshuguan, 1997.
- YAMAZAKI HISAYUKI (1973, 1975, 1976) Yūri no kotoba no kenkyū [Az örömnegyed nyelvének kutatása]. *Gunma Daigaku Kyōiku Gakubu Kiyō*, 23: 1–32, 25: 1–36, 26: 1–44.

An essay on slang

This essay is concerned with providing a definition of slang. The narrow notion of slang adopted here is based on the assumption that in order to provide a plausible definition of slang, we have to delimit the meaning of the term with respect to other concepts belonging to the same terminological field, such as style, register, jargon, etc. Instead of trying to ascertain “the true meaning” of slang, we should rather ask whether we need such a term in our linguistic nomenclature. Traditionally, linguists tend to draw a distinction between varieties according to users vs. varieties according to use, i.e. regional or sociolinguistic variation vs. stylistic variation. User varieties, also known as sociolects and jargons, belong to particular groups within the speech community, while stylistic choices belong to the context of situation. I believe that the term “slang” is to be interpreted as a stylistic or use-related term (i.e. not as a sociolinguistic or user-related term), i.e. not as a kind of “group language”. In most situations, speakers have a rather limited set of primary (default) choices available. However, speakers may choose to abandon the obvious choices, and make use of some more or less semantically opaque secondary choices. Slang expressions are defined as playful substitutes (secondary choices). One kind of playful substitution may be peculiar to a particular group language, while another may be used by virtually any member of the speech community. The psychology of using slang is comparable to artistic pleasure or to solving riddles. Resolving a seeming contradiction, recognizing how an unusual element fits into a certain context is a cathartic experience. This, however, does not necessarily imply that a new expression is coined or some new usage is created on the spur of the moment. While the distinction between sociolinguistic variation (group languages, jargons, etc.) vs. stylistic variation (slang, euphemism, etc.) remains theoretically crucial, it is important to emphasize that these two types of variation are interrelated.